

Добровольська О.Я.

(Ужгород)

Назви людей, професійне заняття яких пов'язане з інтелектуальною діяльністю, в давньо- та середньоанглійській мові, за даними сучасних англійських прізвищ

Хоча прізвища є наймолодшим класом найменувань в англійській антропонімії, але саме вони найчастіше зберігають маловживані і навіть утрачені слова та значення слів, або ті зміни, яких зазнали апелятиви упродовж мовного прогресу. Тому відапелятивна антропонімія, зокрема відапелятивні прізвища, є невід'ємним джерелом лінгвістичних досліджень з історичної лексикології і мають особливо велике значення при вивченні мовного стану попередніх віків.

В англійській мові поява “других імен” (second names), або так званих “прізвиськ” (byname), що пізніше розвинулися в прізвища у сучасному їх розумінні, припадає на кінець довньоанглійського періоду. Після норманського завоювання більшість давньоанглійських імен вийшла з ужитку і була замінена обмеженою кількістю французьких імен, що спричинилося до необхідності появи додаткової до особового імені ідентифікації людини. Норманці на той час вже мали прізвища, які здебільшого були спадковими, зокрема в аристократів, оскільки юридично-адміністративна кодифікація прізвиськ, що претворювалися в незмінні прізвища, стосувалася насамперед верхів суспільства. Це посилювало і серед англійців

тенденцію до використання двокомпонентних (ім'я та прізвище) антропоформул [Fransson, 1935].

Середньовічні прізвиська базувалися на основі реальних ознак носіїв і були офіційними неспадковими найменуваннями. Використання в якості прізвиськ назв професійного заняття людини було дуже поширеним в той час. Якщо спочатку заняття, на яке вказувало прізвисько, співпадало з реальною професією носія, то згодом з перетворенням прізвиськ у прізвища професія людини рідко співпадала з її прізвищем. Окрім того, людині, яка мала особливі ознаки, притаманні якійсь професії, або зрідка виконувала притаманну цій професії роботу, за побутових обставин надавались прізвиська-назви професій.

Однією з тематичних підгруп середньовічних назв людини за професією є назви людей, професійне заняття яких пов'язане з інтелектуальною діяльністю. Дослідниками англійської історичної лексикології відзначається майже цілковите оновлення складу цієї тематичної підгрупи в середньоанглійській мові у порівнянні з давньоанглійською (серед 138 середньоанглійських лексем залишилось усього 6 давньоанглійських) [Солонович, 1986]. Як на головну причину цього вказується той факт, що протягом багатьох років після норманського завоювання аж до другої половини XIV століття мовами науки та освіти були латинська та французька.

І саме тому в середньоанглійській мові провідне місце у цій підгрупі посідають лексеми французького та латинського походження, розрізнення яких ускладнюється через те, що при запозиченні з латинської мови слова часто залишалися незмінними,

або набували французьких суфіксів. Таким чином, у склад запозичених слів в англійську мову увійшли й нові словотворчі елементи, такі як суфікси -atour (пор. *interpretator*), -ie (*apotecarie*, *gramarie*), -ist(re) (*alkamistre*, *latinistre*), -ien (*astronmien*, *astrologien*, *historien*). Найпоширенішою у цій підгрупі професійних назв є ономасіологічна категорія носія відношення до предмета наукового дослідження та категорія носія відношення до дії (пор. *lecher* “лікар” -*lechen* “лікувати”).

Головною причиною значного обсягу розглядуваної підгрупи професійних назв вважається широке розповсюдження різнокореневої синонімії (пор. *bokere*, *clerk*, *lernerd man*, *man of scole*, *scoler* “учений”), а також словотворчої синонімії (пор. такі однокореневі дублети, як *gramarie*, *gramarien*, *gramere* “граматист”; *surgen*, *surgener*, *surgeour* “хірург”; *astronomer*, *astronmien*, *astronomie* “астроном”; *astrologer*, *astrologien* “астролог” та ін.).

На основі етимологічного та семантичного аналізу антропооснов 22700 сучасних англійських прізвищ, внесених до “Словника англійських прізвищ” А.І.Рибакіна [Рыбакин, 1986], ми виявили 1383 прізвища, утворені на базі 489 назв людини за професією. Тематична підгрупа назв людей, професійно пов’язаних з інтелектуальною діяльністю, представлена в антропоосновах цих прізвищ такими лексемами: *apotecarie* (с.-англ. “аптекарь”) у прізвищах *Pothecary*, *Potticary*; *barbour* (с.-англ. “лікар, що займався кровопусканням та лікуванням зубів”) у прізвищах *Barber*, *Barbour*; *clerk* (с.-англ. “грамотна людина; чиновник; вчений”) у прізвищах *Clark*, *Clarke*, *Clerk*, *Clerke*, *Clarkson*, *Clarson*, *Clack*, *Clackson*; *dēma*

(д.-англ. “суддя”) у прізвищі Deem; dēmere (д.-англ. “суддя”) у прізвищах Deemer, Demer, Deamer; ealdormann (д.-англ. “суддя”) у прізвищі Alderman; gramere (с.-англ. “граматист; учений”) у прізвищі Grammer; jūge (с.-англ. “суддя”) у прізвищі Judge; latimer (с.-англ. “перекладач”) у прізвищах Latimer, Latimore, Lattimer, Lattimore, Latner; laue-man (с.-англ. “юрист; законознавець”) у прізвищі Lawman; laurier(e) (с.-англ. “юрист; адвокат”) у прізвищі Lawyer; lāese (д.-англ., lāeche, lēche с.-англ. “лікар”) у прізвищах Leech, Leach, Leche, Leetch, Leitch; lāeche + mann у прізвищах Leachman, Leechman, Leishman, Lishman; mayster (с.-англ. “вчитель”) у прізвищах Master, Masters, Masterson, Marsters, Marsterson; mayster + mann у прізвищі Masterman; mearcere (д.-англ. “писар; нотаріус”) у прізвищах Marker, Markers; nōtere (д.-англ. “писар; переписувач”) у прізвищі Notter; plaitere (с.-англ. “адвокат, що виступає у суді”) у прізвищах Plater, Platter; registrē (с.-англ. “реєстратор”) у прізвищах Register, Regester; scribeyn (с.-англ. “писар, переписувач”) у прізвищах Scriven, Scrivens, Scrivings, Scrivins; sergant (с.-англ. “службовець у суді; баристер найвищого рангу”) у прізвищах Sergeant, Sergent, Serjeant, Serjent, Sargeant, Sargeaunt, Sargent, Sarjeant, Sarjent, Sergant, Sargant, Sargint, Sarjant, Sergant, Sergean, Serjant, sergent + son у прізвищах Sergeantson, Sergentson, Serjeantson, Sargeantson, Sargentson, Sarjeantson, Sarjentson, Sargeson, Sarginson, Sargison, Sargisson, Sarjantson, Sergenson, Sergeson, Serginson, Sergison; spekeman (с.-англ. “адвокат”) у прізвищах Speakman, Spackman, Speckman; surgen (с.-англ. “хірург”) у

прізвищі Surgeon; surgener (с.-англ. “хірург”) у прізвищі Surgenor; tēchere (с.-англ. “вчитель”) у прізвищі Teacher.

Загалом, 25 лексем розглядуваної тематичної підгрупи (а це становить понад 5 % від загальної кількості назв людини за професією, закладених в антропоосновах прізвищ) послужили лексичною базою для творення 90 фонетичних та орфографічних варіантів прізвищ (тобто 6.5 % від загальної кількості прізвищ , утворених від назв професій) , що як юридично самостійні лексеми збереглися в сучасній англійській мові.

Список літератури

1. Рыбакин А.И. Словарь английских фамилий. – М., 1986.
2. Солонович Т.Ф. Развитие тематической группы наименований лиц по профессии в английском языке. АКД, Минск, 1986.
3. Fransson G. Middle English Surnames of Occupation. Lund, 1935.